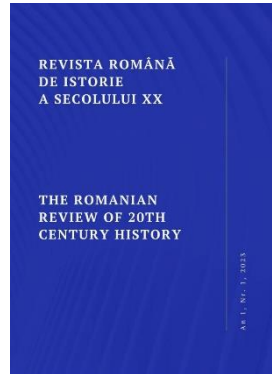

Revista română de istorie a
secolului XX
•
The Romanian Review of 20th
Century History

No. 1/2023

Extract from `Recenzii și note bibliografice` section of no.1/2023 issue

URL: <https://revista.cis20.ro/rrisxx-1-2023/>

Published under the aegis of the [Centre for 20th century history](#), Faculty of History,
"Alexandru Ioan Cuza University" of Iași

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2023
ISSN 3008 – 5071

Recenzii și note bibliografice

Pentru o înțelegere facilă a evoluției Germaniei de la Weimar și a începutului celui de-Al Treilea Reich, lucrarea de față reprezintă un punct de plecare pentru cunoașterea perioadei interbelice, a principalilor actori politici ai perioadei, dar și pentru corelarea acestor evenimente cu cele ulterioare, cu precădere a celor ce au dus la declanșarea în 1939, a celui de-Al Doilea Război Mondial.

Mihai-Daniel BOTEZATU*

Thierry Wolton, *Reflecții despre Comunism*, traducere din limba franceză de Marieva-Cătălina Ionescu, București, Editura Humanitas, 2022, 226 p.

Thierry Wolton este jurnalist, scriitor, istoric și profesor la École Supérieure du Commerce din Paris. Principalele sale preocupări sunt istoria regimurilor comuniste, a Războiului Rece precum și influența sovietică în Occident. A publicat 13 cărți dedicate relațiilor internaționale și vieții politice franceze, fiind autorul celebrei trilogii *Un histoire mondiale du communisme. Essai d'investigation historique*, vol. 1–3 (2015–2017)². Prin cele trei lucrări ce însumează un număr de peste 3000 de pagini, probabil cea mai amplă întreprindere de acest gen, autorul explică sistemul comunist din perspectiva celor trei mari actori ai săi: *Călăii* (vol. 1), *Victimele* (vol. 2), *Complicii* (vol. 3). Bogata experiență intelectuală și publicistică, precum și numeroasele cercetări pe acest subiect, l-au ajutat pe Thierry Wolton să elaboreze eseul *Reflecții despre Comunism*. Cartea a apărut în limba franceză, cu titlul *Penser le communisme*, în anul 2021 la Editura Grasset & Fasquelle. Versiunea în limba română, de o calitate editorială foarte bună, a fost tradusă de Marieva-Cătălina Ionescu și a apărut la Editura Humanitas, un an mai târziu, grație aprecierii de care cercetătorul se bucura în România, având deja traduse nu mai puțin de 7 cărți.

Ideologia comunistă, pe care omenirea a experimentat-o în secolul al XX-lea, a devenit un domeniu predilect de cercetare. Numeroși

---

* Doctorand al Facultății de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

² *O istorie Mondială a comunismului. Încercare de investigație istorică*, București, Humanitas, 2018–2020.

autori, atât români cât și străini, și-au orientat analizele asupra complexității secolului sovietic, încât s-ar putea crede că subiectul este epuizat. Thierry Wolton ne avertizează că realitatea este alta. Nu avem încă răspunsuri la unele întrebări care, probabil, se află în gândurile fiecăruia dintre noi: Ce a avut special marxism-leninismul încât a fost atât de convingător în trecut și continuă să atragă și astăzi?, De unde vine ideea comunismului, de ce a sedus atâția oameni, de ce bilanțul său real se dovedește atât de greu de recunoscut?, De ce după 30 de ani de la căderea blocului sovietic din Europa comunismul rămâne inatacabil, inoxidabil?. Iată câteva întrebări la care autorul a încercat să răspundă în lucrarea de față.

Lucrarea de față debutează cu un *Cuvânt către cititorii români* prin care autorul atrage atenția asupra pericolului comunist. Violența nu e singura explicație pentru instaurarea și expansiunea unui regim totalitar, în joc fiind factori omenеști ceea ce face mai greu de înțeles și de recunoscut tragediile. Mai mult, ideologia comunistă a răspuns unor așteptări reale ale mai multor categorii de oameni, iar în ciuda faptului că a dispărut ca regim din Europa nu înseamnă că doctrina a fost distrusă. După părerea istoricului, comunismul secolului al XX-lea este astăzi un mort viu atâta timp cât un sfert din populația lumii trăiește încă sub jugul unor astfel de regimuri. Volumul de față încearcă să analizeze câteva concepte cheie ale totalitarismului roșu: originea științifică, instaurarea prin intermediul violenței, expansiunea cu ajutorul ideologiei, cauzele eșecului și ereditatea intelectuală. Întrebarea cheie a cărții devine nu cum a ajuns socialismul utopic la putere ci cum s-a menținut atâta vreme.

Comunismul, așa cum a fost aplicat, nu „a căzut din cer”, ci a fost rod al unui proces istoric finalizat într-un anumit moment al evoluției societăților umane prin întrunirea anumitor condiții. Thierry Wolton pune nașterea ideii comuniste în același timp cu viața socială. El consideră că scrierile lui Platon, Toma d'Aquino, Thomas More sau Voltaire au fost printre primele care au vorbit, mai mult sau mai puțin, despre caracteristicile comuniste. În evoluția societății însă, toate au culminat cu noțiunile despre stat aduse de Revoluția Franceză din 1789, în principal, și de dictatura iacobină în particular. Revoluția a produs o ruptură evidentă între vechi și nou, între trecut și viitor în timp ce iacobinismul a împărțit lumea între bine și rău. Dacă artizanii democrației din secolul al

XIX-lea au făcut o distincție clară între putere și societate, comuniștii, asemenea iacobinilor, au creat un cult al statului luând ca pretext o voință generală pe care au confundat-o, cel mai adesea, cu primatul ideilor proprii. Autorul consideră că alegerea naționalistă făcută de toate regimurile comuniste de mai târziu nu a fost niciodată o deviație de la marxism-leninism sau o trădare a principiilor internaționaliste, ci o nevoie și o necesitate politică pentru țările cucerite.

Evoluționismul darwinist și apariția societăților industriale au reprezentat chintesența judecăților lui Marx și Engels. Inspirat de teoria lui Darwin, Marx a oferit propriei teorii statutul de știință, considerând că înțelegea trecutul și prevedea viitorul. Însă problema nu a reprezentat-o știința în sine, cât credința în știință. În spatele justificării științifice s-au regăsit marile categorii care stau la baza majorității religiilor: „infernul prezentului” (exploatarea capitalistă), „agentul salvator” (clasa muncitoare), „pământul făgăduit” (comunismul). Religia marxistă, seculară s-a sprijinit pe principiul unei căi ineluctabile, având certitudinea că are dreptate și pretenția că știa deznodământul. Ca să fie adoptată, omul trebuia să creadă în ea fără limite. Tocmai aceste certitudini au anunțat „dictatura adevărului” pe care toate partidele comuniste din lume aveau să o practice mai apoi. După Wolton, marxism-leninismul de mai târziu s-a substituit credinței în dumnezei. Marxismul era credință pentru că a fost mai întâi știință, iar partidul a devenit biserica ce și-a organizat propriul cult, comunismul. Odată ce Dumnezeu a fost înlocuit cu partidul-stat, mecanismele de supunere verificate în relația de secole dintre puterea temporală și cea spirituală au putut fi valorificate. A fost vorba așadar despre continuitate, nu despre ruptură. Creștinismul a fost la rândul lui o revoluție. Urmându-i, comunismul și-a însușit moștenirea lui.

Thierry Wolton, asemenea altor autori care s-au orientat spre originile comunismului, face o distincție clară între marxism și leninism chiar dacă al doilea își are originea în primul. Deși binele comun le-a servit bolșevicilor ca justificare a luptei, rezultatul revoluției nu a avut nimic de a face pentru ei cu conștiința maselor. Distrugerea totală a statului era de ajuns pentru a-și atinge obiectivul. Acest anarhism violent a dus la bolșevism. Dovada este că toate regimurile inspirate din marxism-leninism s-au născut din violență, astfel explicându-se folosirea

terorii, comună tuturor. După Wolton, prin violență se inaugura o practică politică specifică partidelor-stat, unică în istoria societăților umane; un război civil permanent împotriva propriului popor. Având drept resort ideea unui trai mai bun pentru categoriile defavorizate, violența impusă nu a fost condamnată, explicându-se astfel, odată în plus, adeziunea maselor. Manipulând cu mare tact ura pentru dușmanul de clasă și iubirea pentru tovarășul de partid, comunismul i-a oferit doctrinei mobilul acțiunii militantului, condiționându-l politic și moral. Succesul ideologiei comuniste se explică și prin adeziunea pe care a avut-o în rândul intelectualilor, care au găsit în marxism-leninism visul de a cuceri puterea prin cunoaștere. În ciuda acestor idealuri, doctrina a ajuns la putere numai în țările unde a reușit să satisfacă o nevoie. Asume aspirația spre modernitate a unei elite frustrate de o stare de subdezvoltare cronică. În țările în cauză marxismul a fost perceput de intelectualii revoluționari ca drumul cel mai scurt pentru a recupera întârzierea față de țările capitaliste oferindu-le impresia că ei sunt chemați să o realizeze. Promisiune a unui viitor mai bun, utopia comunistă le-a oferit intelectualilor mijlocul de a da uitării presupusa lor responsabilitate pentru eșecul regimurilor din trecut. Astfel, aceștia au devenit pentru religia seculară comunistă ceea ce erau preoții pentru religia tradițională, interpreții și totodată slujitorii unei voințe supreme. Faptul că s-a lăsat pus la stâlpul infamiei, pentru a-și dobândi dreptul de slujitor al revoluției, a ținut loc, pentru el, de mântuire. Acest proces de culpabilizare/deculpabilizare a stat la baza succesului comunismului în mediile intelectuale.

Cartea demască plasarea marxism-leninismului pe terenul democrației, nu în privința luptei pentru libertate, ci în căutarea egalității care a devenit o cauză sfântă. Regimurile comuniste, făcând confuzie între cele două concepte, au creat ideea de bunăstare a întregului popor, de egalitate. După căderea regimului trecerea de la comunism la capitalism a fost un șoc, inegalitățile nefăcând decât să întunece percepțiile și să accentueze resentimentele. Ulterior, apariția fascismelor și a nazismului a fost o șansă nesperată. Ambele au oferit o imunitate morală doctrinei comuniste, care s-a autoînstituit protector în fața răului.

Thierry Wolton consideră că omenirea ar trebui să se raporteze la comunism în mai multe moduri, în funcție de cum s-a construit memoria